

Бахтиёр Ражабов,

Ўзбекистон Республикаси
Ички ишлар вазирлиги Академияси
Жиноят ва жиноят-ижроия ҳуқуқи кафедраси
бошлиғи, юридик фанлар номзоди, доцент

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2019-4-2>

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА ИСБОТ ҚИЛИШНИНГ УМУМИЙ ШАРТЛАРИГА ОИД ҚОИДАЛАРНИНГ РЕТРОСПЕКТИВ ТАҲЛИЛИ

Аннотация: Мақолада жиноят процессида исбот қилишнинг умумий шартларига оид қоидаларнинг ривожланиш жараёнлари ретроспектив таҳлил қилинган. Ўзбекистон Республикасида амалда бўлган 1922, 1926, 1929 ва 1959 йиллардаги

жиноят-процессуал кодексларнинг тегишли нормалари ўзаро ва амалдаги кодекс нормалари билан таққосланган ҳолда, ўхшаш ҳамда фарқли томонлари, шунингдек ўзига хос хусусиятлари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: Исбот қилиш, исбот қилишнинг умумий шартлари, далил, далиллارни тўплаш, далилларни текшириш, суриштирувни амалга ошираётган шахс, терговчи, прокурор, суд.

Бахтиёр Ражабов,

начальник кафедры уголовного и уголовно-исполнительного права
Академии Министерства внутренних дел
Республики Узбекистан,
кандидат юридических наук, доцент

РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ ПОЛОЖЕНИЙ, КАСАЮЩИХСЯ ОБЩИХ УСЛОВИЙ ДОКАЗЫВАНИЯ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ

Аннотация: в статье приводится ретроспективный анализ развития положений, относящихся к общим условиям доказывания в уголовном процессе. На основе сравнения соответствующих норм уголовно-процессуальных кодексов Республики Узбекистан 1922, 1926, 1929 и 1959 годов и норм действующего кодекса, проанализированы их схожие и отличительные черты, а также специфические особенности.

Ключевые слова: доказывание, общие условия доказывания, доказательства, собрание доказательств, проверка доказательств, лицо, производящее дознание, следователь, прокурор, суд.

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE RULES FOR GENERAL CONDITIONS OF PROVING IN CRIMINAL PROCEDURE

Annotation: The article deals with the development process of the retrospective analysis of the rules for general conditions of proving in criminal procedure. The author analyses specific features, differences and similar sides of the certain norms of the criminal-procedural code of the Republic of Uzbekistan that were used in practice in 1922, 1926, 1929 and 1959 years comparing with the criminal-procedural code nowadays.

Key words: proving, general conditions of proving, collection of evidence, examination of evidence, interviewer, investigator, public prosecutor, court.

For citation: Bakhtiyor Rajabov. RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE RULES FOR GENERAL CONDITIONS OF PROVING IN CRIMINAL PROCEDURE. Journal of Law Research. 2019, 4 vol., issue 1, pp. 10-16

Исбот қилишнинг умумий шартларини такомиллаштириш ва унинг процессуал-ҳуқуқий аҳамияти ушбу шартларнинг ривожланиш тарихини ўрганишни тақазо этади.

Тарихдан маълумки, республикаимиз ҳудудида мавжуд бўлган қадимги давлатларда жиноят ва жазо тизими эрамининг VII-VIII асрига қадар одат ҳуқуқи [9, б. 56] ҳамда зардуштийлик динининг асосий манбаси бўлган "Авесто" асосида тартибга солинган [10, б. 74].

VIII асрдан то XIX асрнинг охирига қадар эса, мамлакатимиз ҳудудидаги давлат тузилмаларида жиноят ва жазо тизими одат нормалари билан биргаликда шариат нормалари билан ҳам тартибга солинган [8, б. 5]. Бу даврда жиноят ишларини юритувчи олий суд ҳокимияти сўзсиз равишда хон ва амирнинг назорати остида иш юритган бўлиб [11, б. 30], бир қатор мусулмон ҳуқуқи манбаларида кўрсатилганидек одил судловни юритиш масаласига давлат раҳбари ўзининг ажралмас вазифаси сифатида қараган [12, б. 64]. Хон ушбу судга раислик қилувчи қози калонни, яъни олий судьяни лавозимга тайинлаган ва шу билан биргаликда, уни лавозимидан озод этиш ваколатига ҳам эга бўлган. Шу боис, мусулмон ҳуқуқи асосланган судлов юритуви тизимида суд мустақиллиги масаласи деярли фаол муҳокама қилинмаган ёки умуман долзарб масала ҳисобланмаган [12, б. 65]. Қозилик суд ишларининг юритилишида эса дастлабки тергов деган тушунчалар умуман бўлмаган [8, б. 5].

Бирок, ушбу даврларда исбот қилиш ва унинг умумий шартларига оид маълум бир қоидалар мавжуд бўлиб, улар шариат нормалари асосида тартибга солинадиган далиллар билан боғлиқ бўлган. Яъни, қозилик судлари шариат нормалари асосида далилларнинг уч хил кўринишини эътироф этишган, бўлиб улар қуйидагилардан иборат бўлган: а) айбига иқрорлик; б) гувоҳларнинг кўрсатувлари билан тасдиқлаш; в) қасам ичган ҳолда маълумотнинг тасдиқланиши. Бурҳониддин

Маргиноний ҳам ўша даврдаги шариат нормалари ҳақидаги ўзининг фикрини "Ҳидоя" китобида келтириб, "Айбдорнинг ўз қилмишига иқрор бўлганлиги, ҳақиқатни аниқлашдаги энг яхши далил" эканлигини баён этганлигини юқоридаги фикрларнинг яққол далолати сифатида кўрсатиш мумкин [13, б. 2].

Шариат нормалари муслмон ҳуқуқи манбаларида акс этган бўлиб, улар тўртгани ташкил этади, яъни Қуръони карим, Ҳадислар, Ижмо ва Қиёс [14, б. 41-51].

Юқорида келтирилган маълумотлар ўша даврларда республикамиз ҳудудидаги давлатларда исбот қилиш қозилик ва бийлик судлари томонидан амалга оширилиб, улар хон ва амирнинг назорати остида иш юритган ва уларнинг бу борадаги фаолияти одат ҳамда шариат нормалари асосида тартибга солинган деган хулосага келиш имконини беради.

Кейинчалик юргимиз ҳудудлари чор Россияси бошқарувиға ўтганидан сўнг суд соҳасида бир қанча қонуний актлар қабул қилинган бўлса-да, қозилик ва бийлик судлари томонидан шариат ва одат нормаларининг қўлланилиши тақиқланмаган [8, б. 8]. Ушбу даврда мамлакатимиз ҳудудида шариат ва одат нормалари билан биргаликда 1864 йилнинг 20 ноябрида қабул қилинган Суд ишларини юритиш устави [3] ҳам амал қилган бўлиб, унинг жиноят ҳодисасини текшириш деб номланган 4-бобидаги 371-376-моддаларда ашёвий далилларни тўплаш ва уларни сақлаш тартиби белгиланганлигини кўриш мумкин.

1922 йилда РСФСР Жиноят-процессуал кодекси [4] (кейинги ўринларда ЖПК) қабул қилингандан кейин ушбу ЖПК иттифоқдош республикалар билан бир қаторда мамлакатимиз ҳудудида ҳам 1926 йилга қадар амал қилган. Ушбу ЖПКда исбот қилишнинг умумий шартлари алоҳида бобда кўрсатилмаган бўлсада, "Далиллар ҳақида" деб номланган IV ва "Баённомалар ҳақида" деб номланган V-бобларда муайян қоидалар тартибга солинган.

Хусусан, 1922 йилдаги ЖПКнинг 62-моддасида далилларнинг тушунчаси ва уларнинг турлари, 63-моддасида далилларни тўплаш, уларни сақлаш ва кўриб чиқиш билан боғлиқ процессуал қоидалар, 81-моддасида тергов ҳаракатлари ва суд муҳокамаси жараёнида баённомалар юритишнинг мажбурийлиги, 82-моддасида далилларни баённомада қайд этиш, 83-моддасида баённомаларнинг раислик қилувчи ва котибнинг имзолари билан тасдиқланиши билан боғлиқ процессуал қоидалар белгиланганлигини кўриш мумкин. Айнан ушбу процессуал қоидалар Ўзбекистон Республикасининг амалдаги ЖПК 9-бобида (исбот қилишнинг умумий шартлари) ёритилган.

1922 йилдаги ЖПК Ўзбекистон ҳудудида қисқа вақт, яъни 1926 йилга қадар амалда бўлган бўлиб, ушбу давр мобайнида жиноят процессидаги иш юритиш ушбу ЖПКнинг талаблари асосида амалга оширилган. Бу борада Б.Исламов тўғри таъкидлаганидек, суд мустақиллиги ва судьяларнинг фақат қонунга бўйсунишлари борасидаги советларнинг судлар тўғрисидаги 2-сон Декрети ҳам (7 март 1918 йилда қабул қилинган) ундан кейинги норматив ҳужжатлар ҳам (жумладан 3 декабрь 1918 йилдаги "Революция трибуналлари тўғрисида" 1920 йилдаги "Халқ судлари тўғрисида"ги ва бошқа низомлар), шунингдек 1922 йилдаги дастлабки Жиноят-процессуал кодекси ҳам жиддий ўзгаришлар олиб кирмаган [12, б. 65-66].

1922 йилдаги ЖПКдан кейин 1926 йилнинг 16 июнида Ўзбекистон ССРнинг биринчи ЖПК қабул қилинган [5, б. 72] ва шу йилнинг 1 июлидан амалга киритилган. Шу санадан эътиборан, 1922 йилдаги ЖПКнинг Ўзбекистонда амал

қилиши тўхтатилган. Ушбу ЖПКда ҳам исбот қилиш ёки исбот қилишнинг умумий шартларига амалдаги ЖПКдаги каби алоҳида боб ажратилмасдан улар билан боғлиқ бўлган процессуал қоидалар "Далиллар ҳақида" деб номланган IV ва "Баённомалар ҳақида" деб номланган V-боблар доирасидаги нормалар билан тартибга солинган.

1926 йилдаги ЖПК билан 1922 йилдаги ЖПКнинг боблари ва нормалари ўзаро солиштирилиб, исбот қилишга доир нормаларни қиёсий-ҳуқуқий таҳлил қилганда уларда жиддий фарқлар кўзга ташланмайди. Ушбу ЖПКларнинг боблари ва ҳуқуқий нормаларининг тузилиши бир-бирига жуда ўхшаш ҳолатда шакллантирилган.

Ушбу ҳолатларнинг таҳлили қонун чиқарувчи 1926 йилдаги ЖПКнинг исбот қилиш ва унинг ўзагини ташкил этувчи далиллар билан боғлиқ процессуал нормаларни шакллантиришда 1922 йилдаги ЖПКнинг нормаларини асос қилиб олган ҳамда мавжуд суд-тергов амалиётининг вазиятларидан келиб чиқиб мазкур нормаларни такомиллаштиришга зарурат сезмаган деган хулосага келиш имконини беради.

Ваҳоланки, ушбу кодекс Ўзбекистон тарихида жиноят-судлов соҳасидаги биринчи миллий жиноят-процессуал муносабатларни тартибга солган ёзма ҳуқуқий манба ҳисобланади [12, б. 65].

1926 йилдаги ЖПК ҳам Ўзбекистон ҳудудида қисқа вақт, яъни 1929 йилгача амалда бўлган. 1929 йилнинг 29 июнида қабул қилинган ва шу йилнинг 1 августидан амалга киритилган Кодексда 1922 йилдаги ЖПК ва 1926 йилдаги ЖПКдан фарқли ўлароқ, "далилларни тўплаш" алоҳида боб, яъни 3-боб доирасида тартибга солинган [6, б. 52].

Ушбу бобда далиллар билан боғлиқ (далиллар тушунчаси ва турлари (22-м.), ашёвий далиллар тушунчаси (31-м.)), шунингдек исбот қилишнинг умумий шартлари билан боғлиқ, яъни шахсий тинтув ва гувоҳлантириш тергов ҳаракатлари шахсни ечинтириб ялонғочлаш билан боғлиқ ҳолатда ўтказилса, бошқа жинсдаги иштирокчиларнинг қатнашишининг таъқиқланиши ва агарда тергов ҳаракати унга нисбатан ўтказилаётган шахс бунга қаршилиқ қилмаган ҳолатлар бундан мустасно этилишини белгилувчи процессуал норма (39-м.) тартибга солинган бўлсада, унда гувоҳ ва экспертни сўроқ қилиш тартиби ва процессуал шартлари (23-27-м.), ишга экспертни жалб қилиш тартиби ва шартлари (28-30-м.), тинтув ва олиб қўйиш тергов ҳаракати билан боғлиқ процессуал қоидалар (33-37-м.), кўздан кечириш тергов ҳаракати, унинг турлари ва ўтказиш тартибини белгилувчи нормалар (38-м.) ҳам айнан шу бобга жойлаштирилган.

1959 йилнинг 21 майида янги таҳрирда қабул қилинган ва 1960 йилнинг 1 январидан эътиборан кучга киритилган Ўзбекистон ССР ЖПКда ҳам исбот қилишнинг умумий шартлари алоҳида бобда келтирилмаган ва у билан боғлиқ бўлган процессуал нормалар "жиноят иши бўйича далиллар" деб номланган 3-бобнинг таркибига киритилган [7].

Ушбу бобда исбот қилишнинг умумий шартларига оид исбот қилишнинг мустақил элементлари бўлган далилларни тўплаш (51-м.) ва далилни баҳолаш (52-м.) қоидалари алоҳида нормаларда белгиланган. Далилни текшириш билан боғлиқ процессуал қоидалар далилларни тўплаш деб номланган 51-модданинг 3-қисмида келтирилган бўлиб, унда иш бўйича тўпланган барча далиллар терговчи, суриштирувчи амалга ошираётган шахс, прокурор ва суд томонидан синчковлик билан ҳар томонлама ва ҳолисона текширишилиши лозимлиги белгиланган.

Қайд этиш жоизки, 1959 йилдаги ЖПКнинг далилни баҳолаш деб номланган 52-моддасида далилни баҳоловчи субъектлар сифатида терговчи, суриштирувни амалга ошираётган шахс, прокурор ва суд далилларни ҳар томонлама, тўла ва ҳолисона кўриб чиққан ҳолда ўзларининг ички ишончлари бўйича ҳуқуқий онга амал қилган ҳолда ва далиллар мажмуини эса қонунга асосан ва ҳуқуқий онга амал қилиб баҳолашлари лозимлиги белгиланган. Далиллар мажмуининг баҳоланиши билан боғлиқ процессуал қоида амалдаги ЖПКда белгиланмаган бўлиб, 1959 йилдаги ЖПКга киритилганлигини ижобий ҳолат сифатида баҳолаш мумкин.

Амалдаги ЖПКнинг исбот қилишнинг умумий шартлари деб номланган 9-бобидаги нормалар мазмуни 1959 йилдаги ЖПК тегишли нормалари билан таққослаб ўрганиш ва қиёсий-ҳуқуқий таҳлиллар қуйидаги хулосаларга келиш имконини беради:

Биринчидан, 1959 йилдаги ЖПКдан фарқи ўлароқ, амалдаги ЖПКда исбот қилишнинг умумий шартларига алоҳида, яъни 9-бобда процессуал қоида ва шартлар қонуний жиҳатдан мустақкамланган;

Иккинчидан, 1959 йилдаги ЖПК 51-моддаси (далилларни тўплаш)нинг 3-қисмидаги далилни текшириш билан боғлиқ процессуал қоида амалдаги ЖПКнинг 94-моддасида белгиланган далилларни текширишнинг мезонлари билан деярли бир хил мазмунга эга, бироқ амалдаги ЖПКдаги далилнинг тўла текширилиши ҳам далилларни текширишнинг мезонлари сифатида кўрсатилган ва далилни текшириш қўшимча далилларни тўплаш билан боғлиқлиги алоҳида тартибга солинган;

Учинчидан, 1959 йилдаги ЖПКнинг 52-моддасидаги процессуал қоидалар амалдаги ЖПКнинг 95-моддаси 1-қисмидаги қоидаларга тўла мувофиқ бўлса-да, амалдаги ЖПКда назарда тутилган далилларни баҳолашда ишдаги барча ҳолатларни синчковлик билан кўриб чиқишга асосланиш масаласи тартибга солинмаган;

Тўртинчидан, 1959 йилдаги ЖПКда ҳар бир далил ишга алоқадорлиги, мақбуллиги ва ишончилиги нуқтаи назаридан баҳоланиши лозимлиги билан боғлиқ процессуал шартлар кўрсатилмаган ва алоқадор, мақбул ва ишончли далилнинг тушунчалари ҳамда далилни баҳолаш жараёнида уларга асосланиш билан боғлиқ процессуал қоидалар белгиланмаган;

Бешинчидан, 1959 йилдаги ЖПКда далиллар мажмуининг баҳоланиши билан боғлиқ процессуал қоида белгиланган.

Таъкидлаш жоизки, Ўзбекистон ўз мустақиллигини қўлга киритганидан кейин, 1994 йил 22 сентябрда қабул қилинган ва 1995 йилнинг 1 апрелидан кучга киритилган ЖПКда [1] 1959 йилги ЖПКдан фарқи ўлароқ, исбот қилишнинг умумий шартларига алоҳида боб (9-боб) ажратилганлиги, унинг процессуал қоидалари ва шартларини қонуний жиҳатдан мустақкамлаб қўйди. 1994 йилги ЖПКнинг умумий қисмидан ўрин олган учинчи бўлими далиллар ва исбот қилиниши лозим бўлган ҳолатларга бағишланган бўлиб, унинг 9-бобидаги 85-95 ва 951-моддалари исбот қилишнинг умумий шартларига бағишланган процессуал қоидалар билан бойитилди. ЖПК нормалари замонавий талаблардан келиб чиқиб янада такомиллаштирилиб, унга инсон ҳуқуқ ва эркинлари кафолатларини

кучайтиришга қаратилган бир қатор ўзгартиш ва қўшимчаларнинг киритилганлиги [1] (егмишдан ориқ қонунлар билан киритилган) жиноят процессининг тарихий йўлида ўчмас из бўлиб муҳрланди.

Хусусан, Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 4 апрелдаги "Суд-тергов фаолиятида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари кафолатларини кучайтириш бўйича чора-тадбирлар қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида"ги ЎРҚ-470-сон Қонуни қабул қилинди ва унинг асосида ЖПКнинг бир қатор нормаларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритилиб ҳимоячи далил тўплаш ваколатига эга бўлди (87-м. 2-қ.) ва ўта оғир жиноятлар бўйича ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш тарзидаги, тинтув, кўрсатувларни ҳодиса содир бўлган жойда текшириш, тергов эксперименти тарзидаги процессуал ҳаракатлар видеоёзув воситаларидан фойдаланган ҳолда қайд этилиши шартлиги белгиланди (91-м. 4-қ.), шунингдек фактик маълумотлар қонунга хилоф усуллар орқали ёки жиноят процесси иштирокчиларини қонун билан кафолатланган ҳуқуқларидан маҳрум қилиш ёки бу ҳуқуқларни чеклаш йўли билан ёхуд ушбу Кодекс талаблари бузилган ҳолда олинган бўлса, далил сифатида мақбул эмас деб топилиши ва улардан фойдаланишнинг таъқиқланиши белгиланди (951-м.).

Ҳозирги кунда амалга оширилаётган муҳим ислохотлардан бири Президентимизнинг 2018 йил 14 майдаги "Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилиги тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПҚ-3723-сон қарори [2] ва шу Қарор билан тасдиқланган "Ўзбекистон Республикасининг Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилигини такомиллаштириш концепцияси"ни амалга таъбиқ этиш ҳисобланади.

Ушбу Қарор ижросини таъминлаш мақсадида амалга оширилаётган ишлар ЖПКнинг янги лойиҳасини тайёрланишида исбот қилишнинг умумий шартларига оид қоидалар замонавий талаблар ва шароит инобатга олинган ҳолда янада такомиллаштирилади деб ҳисоблаймиз.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодекси (10.11.2018 йилгача бўлган ҳолати) // <http://lex.uz> (Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси). (Criminal-Procedural Code of the Republic of Uzbekistan (until 10.11.2018) // <http://lex.uz> (National database of legislation of the Republic of Uzbekistan))
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 14 майдаги "Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилиги тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПҚ-3723-сон қарори // <http://lex.uz/docs/3735818> (Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси). (The Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On Measures to Improve the System of Criminal and Criminal Procedure Legislation" of May 14, 2018, No. PD-3723 // Laws of the Republic of Uzbekistan national database)
3. Устав уголовного судопроизводства (от 20 ноября 1864 года). <http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/>. (Charter of criminal proceedings (dated November 20, 1864). <http://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/>)
4. Уголовно-процессуальный Кодекс РСФСР (от 25 мая 1922 года). <http://docs.cntd.ru/document/901757376>. (Code of Criminal Procedure of the RSFSR (dated May 25, 1922). <http://docs.cntd.ru/document/901757376>.)
5. Уголовный процессуальный кодекс Узбекской ССР - Самарканд, 1927. - 72 с. (Criminal Procedure Code of the Uzbek SSR - Samarkand, 1927. - 72 p.)

---

6. Уголовный процессуальный кодекс Узбекской ССР - Ташкент: Узбекистан, 1929. - С. 52. (Criminal Procedure Code of the Uzbek SSR - Tashkent: Uzbekistan, 1929. - p. 52.)

7. Уголовный кодекс Узбекской ССР; Уголовно-процессуальный кодекс Узбекской ССР. С изм. и доп. на 1 ноября 1983 г. - Т.: 1983. - 384 с. (Criminal Code of the Uzbek SSR; Criminal Procedure Code of the Uzbek SSR. With meas. and add. on November 1, 1983 - T.: 1983. - 384 p.)

8. Абдумажидов Г. А. Развитие законодательства о расследовании преступлений. - Ташкент: Узбекистан, 1974. - 109 с. (Abdumazhidov, G. A. Development of legislation on the investigation of crimes. - Tashkent: Uzbekistan, 1974. - 109 p.)

9. Исхаков С. А. "Ҳидоя"нинг мусулмон ҳуқуқи манбаи тизимида тутган ўрни // Ҳуқуқ-Право-Law. - Тошкент, 2003. - №2. - Б. 56-57. (Isakov S. A. The Role of Hidoaya in the Muslim Right Source System // Law-Law-Law. - Tashkent, 2003. - №2. - P. 56-57)

10. Саидахмедов И. Давлат ва ҳуқуқ тарихи. - Тошкент: Ўзбекистон. 2006. - 174 б. (Saidahmedov I. History of State and Law. - Tashkent; Uzbekistan. 2006. - p. 174)

11. Бакиров Ф. Чор Туркистонда суд, шариат ва одат. - Тошкент: Фан. - 1967. - 142 б. (Bakirov F. Judgment, Sharia and Habits in Chor Turkistan. - Tashkent: Science. -1967.-p. 142)

12. Исламов Б. Жиноят-судлов юритувида суд мустақиллигининг тарихий ривожланиши масалалари // Фалсафа ва ҳуқуқ. - Тошкент, 2007. - № 2. - Б. 64-66. (Islamov B. Problems of historical development of judicial independence in criminal justice system // Philosophy and law. - Tashkent, 2007. - № 2. - P. 64-66)

13. Бурҳониддин Марғинович. Ҳидоя. Т. 2. - Тошкент: 1893. - 125 б. (Burhoniddin Margonani. Hidoaya. T. 2. - Tashkent: 1893. -p. 125)

14. Исхаков С.А. Мусулмон ҳуқуқи: ИИВ Олий таълим муассасалари учун дарслик. - Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2012. - 195 б. (Iskhakov S.A. Muslim right: Textbook for Higher Education Institutions. Muslim Law - T.: Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan)